

Гречишкіна Т. О. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов попередження освітньої депривації / Т. О. Гречишкіна // Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи: зб. матеріалів 4 Міжнарод. наук. практ. інтернет-конф. Вип. 4. – Переяслав-Хмельницький, 2016. – С. 102–106.

УДК378.126.016

Гречишкіна Т. О.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ДЕПРИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ

У статті розглянуто поняття „педагогічна умова”, проаналізовано шляхи попередження освітньої депривації в студентів ВНЗ, які наявні в психолого-педагогічних дослідженнях. За результатами узагальнення наукових підходів до стратегій, форм та методів попередження та подолання різних видів депривації студентської молоді визначено педагогічні умови попередження та подолання освітньої депривації студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації.

Ключові слова: педагогічна умова, депривація, освітній простір, студенти, ВНЗ.

The article discusses the concept of pedagogical condition. The author analyses ways to prevent educational deprivation in university students present in psychological and educational research. Through an analysis of the works forms and methods of preventing and overcoming various kinds of deprivation of students, the article identifies the conditions that contribute to the creation of the pedagogical conditions prevent and combat educational deprivation university students.

Key words: pedagogical conditions, educational deprivation, students and universities.

Традиційно у педагогічних дослідженнях педагогічні умови розглядаються, по-перше, як обставини, чинники, що опосередковують ту чи іншу педагогічну діяльність, по-друге, як сукупність об’єктивних можливостей навчально-виховного середовища, що забезпечують ефективне вирішення

поставлених педагогічних завдань. Наголошуємо, що при визначенні сутності педагогічних умов насамперед розглядаються зовнішні та внутрішні обставини, що цілеспрямовано створюються в освітньому середовищі та забезпечують результат відповідного процесу. За визначенням М. Боритка „педагогічна умова – це зовнішня обставина, фактор, що здійснює суттєвий вплив на протікання педагогічного процесу, тією чи іншою мірою свідомо сконструйований педагогом, такий, що інтенціонально передбачає, але не гарантує певний результат процесу” [2, с. 113].

У психолого-педагогічних дослідженнях, присвячених проблемам освітньої депривації, представлено різні підходи до визначення умов, шляхів попередження різних видів депривації, в тому числі освітньої депривації учнівської та студентської молоді. Зазначимо, що під освітньою депривацією ми розуміємо ситуацію, що виникає в умовах, коли обмежуються можливості студента в задоволенні його освітніх потреб, зокрема щодо самовираження, самоствердженні в освітньому просторі вишу. Вихідним положенням щодо цього питання профілактичних дій відносно явища освітньої депривації постає концептуальна позиція О. Алексеєнкової: „Загальна стратегія роботи з особами, що переживають деприваційні наслідки, може розглядатися як компенсація дефіциту необхідних стимулів” [1, с. 85].

Надзвичайно продуктивними, на нашу думку, є такі позиції автора щодо попередження та подолання різних видів депривації: 1) „профілактика і корекція *сенсорної депривації* вимагає організації грамотного сенсорного середовища, привнесення в життя людини достатньої кількості сенсорних подразників” [1, с. 85]; 2) найкраща профілактика *когнітивної депривації* – „уникнення інформаційного дефіциту, тобто отримання нових вражень, набуття знань з різних джерел, спілкування з різними людьми (профілактика інформаційної виснаженості партнерів по спілкуванню). Інакше кажучи – привнесення необхідної кількості інформаційних стимулів, що дозволяють вибудовувати адекватні когнітивні моделі навколишнього світу. А також – володіння способами побудови цих моделей” [1, с. 88]; 3) „профілактика і

корекція *емоційної депривації* – повноцінне емоційне спілкування, яке особливе актуально на ранніх стадіях розвитку, але відіграє велику роль і в житті дорослого” [1, с. 88]; 4) „основна стратегія профілактики і терапії *екзистенціальної депривації* пов’язана з розвитком людини як суб’єкта свого життя. Розуміння своїх сутнісних мотивів, прийняття відповідальності на себе за свій розвиток, самостійне вибудовування свого життя – усе це зменшує залежність від зовнішніх чинників депривації” [1, с. 89].

В якості профілактики явища освітньої депривації у ВНЗ М. Степанова пропонує реалізацію комплексу запобіжних організаційно-педагогічних заходів, в якому своєрідним орієнтиром у визначенні мети є самореалізація студента [6, с. 137-138]. Шляхами вирішення завдань попередження освітньої депривації визначено: „спонукання та створення умов для самоаналізу студентами своєї діяльності (внутрішньої та зовнішньої)”, „психолого-педагогічний супровід студентів, які потребують адресної допомоги та підтримки” [6, с. 139-140].

О. Рогожкина, досліджуючи освітню депривацію курсантів військового ВНЗ, акцентує увагу на таких напрямках вирішення проблеми: 1) актуалізація комунікативного складника в освітньому процесі; 2) створення умов для самореалізації та самоактуалізації в освітньому процесі, зокрема у процесі організації та проведення предметних олімпіад [5, с. 53].

У дослідженнях Т. Дубовицької та А. Крилової пропонуються такі психолого-педагогічні умови попередження освітньої депривації студентів: „1) створення у ВНЗ культурно-освітнього середовища, що забезпечує задоволення значущих потреб (матеріальних, пізнавальних, безпеки, спілкування, визнання, самореалізації та ін.); 2) активізація внутрішніх ресурсів і розвиток індивідуально-психологічних особливостей особистості студентів, що дають можливість конструктивної поведінки в проблемних ситуаціях” [3, с. 77]. Відзначені дослідники особливу увагу у процесі подолання депривації студентів приділяють психологічній службі ВНЗ. Так, на їх думку, „психологічна підтримка студентів з високим рівнем депривації, що

здійснюється в ході просвітницької, психорозвивальної та коректувально-консультативної роботи, має бути спрямована: 1) на забезпечення усвідомлення студентами своїх життєвих цілей, цінностей і пріоритетів (подолання матеріальної депривації); 2) розвиток асертивності, емоційної саморегуляції (зниження депривації потреби у безпеці); 3) розвиток комунікативних якостей (усунення депривації спілкування); 4) формування здібностей до самопрезентації, адекватної самооцінки, усвідомлення цінності своєї особистості (нівелювання депривації визнання); 5) підвищення пізнавальної активності, розвиток інтелектуальних здібностей (подолання когнітивної депривації)”; 6) активізація творчих здібностей (подолання депривації самореалізації) [3, с. 77].

М. Кудрявцева у процесі дослідження освітньої депривації студентів та шляхів її подолання зауважує, що „систему педагогічної роботи з усунення деприваційних умов навчання доцільно будувати на основі стимулювання інтересу студентів до професії. Стимулювання інтересу передбачає роботу з формування потреб та мотивів, розвиток в тому числі, непрагматичної пізнавальної потреби” [4, с. 95]. Наступною умовою М. Кудрявцева визначає розвиток пізнавальних потреб та мотивації.

Названа умову розглядаємо як один з факторів протидії „навченої безпорадності”, яка виникає як наслідок освітньої депривації студентів, якщо такий стан стає тривалим. Ситуація „навченої безпорадності” являє собою відмову від активності, якщо попередні спроби та зусилля суб’єкта змінити небажану ситуацію ні до чого не призводили. Навчена безпорадність виявляється на емоційному рівні (поява депресії, невротичної тривожності), на мотиваційному рівні (відсутність бажання вирішувати проблему), на когнітивному рівні (утруднення з формуванням нової моделі поведінки).

Узагальнення наукових підходів до стратегій, форм та методів попередження та подолання різних видів депривації учнівської та студентської молоді зумовило визначення таких *педагогічних умов попередження та подолання освітньої депривації студентів ВНЗ I-II рівнів*

акредитації: 1) здійснення педагогічної підтримки особистісного та професійного становлення майбутніх фахівців в освітньому просторі ВНЗ, в тому числі сприяння розвитку мотивації навчальної діяльності як на етапі адаптації студентів до навчального процесу у ВНЗ, так й у подальшій професіоналізації майбутніх фахівців; 2) проведення тренінгових занять із студентами щодо подолання навченої безпорадності; 3) моніторинг задоволення освітніх потреб студентів із залученням органів студентського самоврядування та кураторів академічних груп.

ЛІТЕРАТУРА:

1. **Алексеевкова Е. Г.** Личность в условиях психической депривации : учеб. пособие / Е. Г. Алексеевкова. – СПб. : Питер, 2009. – 96 с.
2. **Борытко Н. М.** В пространстве воспитательной деятельности : монография / Н. М. Борытко. – Волгоград : Перемена, 2001. – 181 с.
3. **Дубовицкая Т. Д.** Психологические основы преодоления депривации у студентов в образовательном процессе / Т. Д. Дубовицкая, А. В. Крылова // Образование и наука. – 2010. – № 10. – С. 71 – 79.
4. **Кудрявцева М. Е.** Образовательная депривация в вузе: подходы к изучению, принципы преодоления / М.Е.Кудрявцева, Э.Т.Раянова // Известия СПбГЭТУ «ЛЭТИ». –2014. – № 10. – С. 92 – 98.
5. **Рогожкина Е. М.** Предупреждение образовательной депривации – качественно новая функция предметной олимпиады по педагогике в военном вузе / Е. М. Рогожкина // Вестник Военного университета. – 2011. – № 4 (28). – С. 47 – 53.
6. **Степанова М. Н.** Предупреждение образовательной депривации в процессе преподавания культурологических дисциплин в вузе / М. Н. Степанова // Известия Рос. гос. пед. ун-та им. А. И. Герцена. – 2007. – Т. 8. – № 27. – С. 136 – 140.